

# *Almanac de Interlingua*

Numero 26 – Decembre 2011

Editor: Cláudio Rinaldi ([almanacdeinterlingua@yahoo.com.br](mailto:almanacdeinterlingua@yahoo.com.br))

## Un nove epopea

*Le annuncio del construction de un ligamine ferroviari inter le Atlantico e le Pacifico evoca le obras epic que defia le ingenieria e sacrifica vitas.*

Le region de Darién, in le frontiera inter Colombia e Panama, es un vaste area de paludes e de dense forestes. La es le sol puncto in que se interrompe le systema de autostratas cognite como *Carretera Panamericana*, permittente viagar del Statos Unite usque al Terra del Foco. Construer stratas in un paisage como celle ha costos elevatissime. Darién attrahe visitatores adepte al turismo radical, ma illes recipe le advertentia de que le viage pote esser periculose, post que le region servi de albergo al guerilleros del Fortias Armate Revolutionari de Colombia, que ja ha sequestrate touristas. Malgrado tante adversitates, Darién es preste a servir de scenario pro un aventura extraordinari, un obra de ingenieria con tote le characteristics pro devenir epic. On ha electe le area pro albergar un ferrovia que ligara le oceanos Atlantic e Pacific e servira de alternativa al Canal de Panama.

Le construction del “canal sec”, como on ha appellate le ferrovia, implica immense defias logistic. Il essera 220 kilometros de rails sedite per tote typo de terreno. Ben que su tracia non sia totalmente definite, il es certe que illo serpentara per multe pontes sur fluvios e tunnels sub montanias. Un del difficultates major essera transponer le fluvio Atrato, que attinge 500 metros de largor e curre sur un plana que se inunda durante le periodos pluviose. Gratas al abundantia de obstaculos, cata kilometro del strata ferree costara quasi 35 millones de dollars – como comparation, in Brasil le kilometro costa minus que 2 millones. Le obra essera financiate e administrate per China, que in cambio pagara le conta de 7,6 milliardos de dollars. Le valor include ancora le construction de un porto in cata oceano. A Colombia interessa un via directe pro escolar su carbon al vorace mercato chinese, durante que China fruera un entrata exclusive pro su productos industrial in America.

Tal projecto face memorar le grande defia de construer le Canal de Panama, que prendeva trenta-tres annos. Le obras se initiava in 1881 e se interrompeva in 1889 perque le compania francese responsabile per le tasca suffreva bancarupta. In 1904, con plus pecunia e technologia, le statouniteses se incumbava de finir le canal e ganiava concession pro operar lo usque al anno 2000, quando illo esseva livrate al panamenos. Le construction del canal costava le vita a 27.500 personas, le majoritate per febre jalne e malaria. In celle tempore, on ignorava que iste maladies se transmittite per mosquitos.

Excepto per grande projectos del antiquitate como le Grande Muralia de China, solo duo obras celebre occideva plus. Constructe per le japonenses durante le Secunde Guerra, le ferrovia inter Thailandia e Birmania, supernominate “ferrovia del morte”,

sasiva le vita a 105 mille operarios. Le Canal Baltic, constructe per le sovieticos in le 1930s, se extende per 227 kilometros e causava le morte a 100 mille travaliatores. Ambes esseva constructe per travalio sclave de prisioneros tractate como animales.

In Panama, le operarios esseva libere, ma confrontava difficultates que faceva de lor vita un inferno. Le ingenieros non habeva preparation pro le climate humide e le temperaturas proxime a 30 grados. Le tempestas e le crescitas fluvial annullava le avantiametos, e a vices on debeva refacer passages integre. Le volumine de terra romovite pro dar loco al canal esseva quatro vices superior al prevision. On desirava construir le canal al nivello del mar, sin esclusas compensante le disnivellos de relievo al longo del 80 kilometros inter le duo oceanos, lo que rendeva le projecto ancora plus complexe.

Quando le ingeniero francese Ferdinand de Lesseps idealisava le canal e commandava le prime parte del obras, ille esseva mundialmente famose. Inter 1859 e 1869, ille habeva constructe le Canal de Suez, hydrovia in territorio egyptie uniente le Mar Mediterranee al Mar Rubie. Antea, ille habeva essite diplomata e serviva Francia in plure pais es europees e nordafrican. Como consul in Cairo e Alexandria durante le 1930s, ille cognosceva le autoritates egyptie qui plus tarde le permitteva conducir le obras in Suez. In 1879, le Congresso International de Scientias Geographic in Paris votava favorabilemente al construction de un canal in Panama. Lesseps, tunc al 74 annos de etate, aperiva un interpresa, colligeva fundos private e mitteva le projecto in practica. Descripte como renitente e autoritari, ille decideva que, como on habeva facte in Suez, le obras esserea al nivello del mar, sin esclusas. Ecce su error major, correcte postea per le statouniteses. In 1889, su compania falleva e lassava le canal inconcluse. In Francia, Lesseps esseva judicate sub accusation de corrumper politicos in cambio de succurso financiari a su interpresa e terminava condemnate al prision in 1893. Nonobstante, on reformava le sententia e Lesseps moriva un anno plus tarde sin complir lo e sin vider su canal finite.



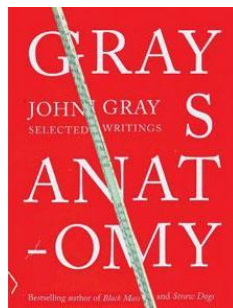
Le Tapón de Darién es circa 160 km longe e 50 km large. Le parte colombian es paludic e alberga le delta del fluvio Atrato, durante que in Panama il ha montanias coperte per un dense foreste tropical. Construer autostratas la es costose tanto economica como ecologicamente. In ultra, actua in iste insulate region le FARC, que utiliza sequestraciones e assassinatos inter su tacticas. In consequentia, Darién es sempre memorate como le ligamine mancante del Autovia Panamerican, un systema de 48 mille kilometros cruciante le continente de nord a sud.

Le canal sec non es le prime projecto alternative al Canal de Panama. Nicaragua, Guatemala, Costa Rica e Colombia ipse ja studiava le construction de ferrovias interoceanic, ma tote le planos finiva abandonate per mancamento de pecunia. Un nove cammino essera benvenite, post que le hydrovia panamen es a puncto de saturar se e, ultra, deveniva parve pro le actual dimension del vascellos. On estima que 37 per cento del carga mundial transportate per via maritime es sur navios que non pote entrar per le canal, que recipe un investimento de 5,25 milliardos de dollars del governmento de Panama pro su ampliation. Su pedage suffrera augmentos annual usque a 2034 a fin de pagar le reformation – hodie, un navio pote expender 325 mille dollars pro cruciar lo, plus taxas de reserva e remolcadores, plus un longe fila de attendimento. Ma navigar de un costa panamen al altere prende 33 dies si on contorna Sudamerica, dunque le canal colombian pote esser un alternativa utile.

Scripte per Ricardo Westin e publicate in le revista *Veja* le 16 martio 2011, le articulo supra habeva como titulo original *A epopeia de um segundo canal*. Le images e informationes extra los obteneva le editor in Wikipedia e in le sito colombian de notitias *El Tiempo*.

## Illusion dissecte

*Le essays del anglese John Gray dismonta le notion de que le historia cammina sempre verso al democratia.*



Secundo le philosopho John Gray, le nationalisation del bancas statounitese Fannie Mae e Freddie Mac marca le fin del phantasia de que tote le gente poteva posseder un habitation proprie independentemente de lor renta, de que tote le politicos poteva recipere votos sin multe travalio e de que tote le capitalistas poteva plenar lor coffros con pecunia sin que nemo questionava lor methodos. Con su fide in le avantiamento technologic que instiga le disveloppamento e in le fortias economic que modella le societate, le neoliberalismo solo reflecte le obsolete ideas marxista: “Le progresso in scientia e technologia es un facto, ma le progresso in ethica e politica es un fiction.”

“In un societate vermente liberal, le terroristas ha un directo inalienabile a esser torturate.” Le absurditate del phrase deberea esser evidente, specialmente quando inserte in un essayo apportante in le titulo le expression “modeste proposition” – referentia a um pamphleto de Jonathan Swift, classico del satira politic del 18<sup>e</sup> centennio, in que le scriptor suggereva le vendita de carne de bebés como medio pro remediare le fame in Irlanda.

Ma, al esser publicate in le revista *New Statesman* in 2003, *Tortura: un modeste proposition* causava reactiones indignate de lectores qui non percipева le ironia. Pro

celles qui cognosce le linea del autor – le anglese John N. Gray, professor de pensamento europeu in le London School of Economics e autor de *Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals* ('Canes de palea: pensatas sur humanos e altere animales') –, le intention satiric deberea esser ancora plus transparente. Su false defensa del tortura como methodo de combatte al terrorismo se basava sur le premissa de que le democratias occidental es le apice del progresso historic e, dunque, un paradigma de organisation social a esser imposite al resto del mundo.

Gray es un critico vehemente del notion (compartite per liberales e marxistas) de progresso historic, que ille considera un illusion heredate del Illuminismo. Le technologia e le cognoscentia scientific, argumenta ille, progrede de forma cumulative. In le politica e le ethica, al contrario, il non existe evolution continue. Le avantiamentos del passato pote reverter se per un accidente del historia. Le aval al tortura del governmento George W. Bush esserea un clar exemplo: "Austria-Hungaria aboliva le tortura in 1776, in plen monarchia absolutista. Plus que 200 annos postea, le leader del democratia liberal le plus prominente del mundo concedeva permission a iste practica como parte de un cruciada mundial pro defender le directos human", observa le autor in le introduction de *Gray's Anatomy*, collection includente trenta essayos scripte al longo del ultime trenta annos.

Rigorose in su argumentation e feroce in le provocaciones, Gray es un pensator difficile a inquadrar. Ille esseva un adepto de prime hora del governmento de Margaret Thatcher, ma lo abandonava quando su politica economic evolueva verso un programma ideologic rigide, le "thatcherismo". Ille critica aspectos plus doctrinari del liberalismo economic, ma non se oppone al economia de mercato. Non es un pensator religiose, ma considera ingenua le proselytismo atheista de autores como Richard Dawkins e Christopher Hitchens. Adverse al relativismo, Gray affirma le superioritate del democratias occidental sur le tyrannias theocratic o comunista. Solmente constesta le idea de que tote le paises cammina verso le mesme direction emancipante, como si le democratia esseva le culminantia inevitabile del historia. Iste exercitio de scepticismo es a vices aride, dur de accompagner, ben que un advertentia lucide. In iste momento in que tantes applaude hastivamente le supposite character democratic del revoltas in paises arabic, il es prudente audir iste veritate simple: "Le idea de progresso in le historia es un mytho create per le necessitate de vider signification in le cosas."

Traduction del articulo *Ilusão dissecada*, per le jornalista Jerônimo Teixeira, publicate in *Veja* le 27 april 2011. Le image e le informationes que lo acompania se obteneva in criticas litterari publicate in le sitos del jornales britannic *The Guardian* e *The Daily Telegraph*.

## Revolution e mentalitate

### *Le revolutiones anglese e francese comparate*

Le filios del Revolution Glorioso es tote celles credente que le rolo del stato es mantener le bon functionamento del institutiones assi que le libertates individual pote esser plenmente exercite, sub leges juste, applicate equalmente al individuos, independentemente de lor classe social. Le Revolution Glorioso permitteva le creation del Banca de Anglaterra, le prime guardiano del moneta e, dunque, del potentia acquisitive del personas. Le approbation del Lege del Tolerantia in 1689 lanceava le

bases del libertate religiose, garantiente al catholicos, deroutate in le revolution, le preservation de lor cultos e al Ecclesia de Roma le proprietate sur su templos. Es filios del Revolution Gloriose tote celles hodie defendente le controlo sur le dispendios governmental, le reduction del onere tributari e le minime intromission del agentes statal sur le sphas personal e familial.

Le studiosos del periodo diverge sur alcun aspectos del revolution in 1688, in special si illo esseva vermente tanto sanguinari como sustene le historiatores le plus stablite. Ma totes converge al conclusion de que, al garantir le stabilitate politic e le primatia del monarchas, le revolutionarios anglese aperiva cammino verso le progresso scientific e social que produceva le Revolution Industrial e le capitalismo basate sur le capital de risco. Margaret Thatcher esseva, quando al poter, lo que Anglaterra haveva de plus proxime del conquistas institutional de 1688.

Le filios de Revolution Francese es tote celles credente que le rolo del stato es provider le benesser del majoritate sia qual sia le costo. Sub le ample umbrella del “libertate, equalitate e fraternitate”, le genial resumo del ideales revolutionari del franceses libertari de 1789, se alberga ab sincer democratias usque a cec defensores del centrismo economic e del plus cruel e irrational monopolios statal.

Le Revolution Francese esseva un defaite practic in que constitutionalistas haveva lor collos secate per le girondinos, e istes esseva decapitate per le jacobinos, in un sanguinari succession que jectava le republica al manos de un ambitiose e habile artillerista de Corsica appellate Napoléon Bonaparte, qui in poc tempore se faceva imperator e reinstallava le commando despotic sur le franceses. Del puncto de vista del propaganda, nonobstante, le revolution del franceses supera multo e con facilitate le insurrection del protestantes anglese. Actualmente, tote le movimientos reivindicatori del mundo radica lor luctas in le barricadas immortalisate in le quadro *La liberté guidant le peuple*. Obama e le democratias statounitese representa le moderne traduction del ideales del Revolution Francese: directos assecurate.



Le oleo *La liberté guidant le peuple* (“Le libertate guidante le populo”), picte per Eugène Delacroix in 1830, symbolisa le union revolutionari inter burgeses e povres sub le desiro commun de libertate, le qual se representa per un femina a sinos nude ostentante le bandeira patrie.

Extracte del revista brasilian *Veja*, edition de 27 april 2011.

### **Le partito del jabuticaba**

Le justitia electoral brasilian officialisava le creation del Partito Social Democratic, le PSD. Su fundator es Gilberto Kassab, le burgomaestro de São Paulo, qui reuniva adherentes de plure altere partitos a fin de integrar lo que potera esser le tertie plus grande partito politic del pais. Secundo ille, le PSD non es de centro, ni de dextra, ni de sinistra. Como ha dicte le criticos, il se tracta del prime partito apartitari del historia politic mundial, que non se opponera al governmento, ma anque non lo supportara. Ecce le partito del jabuticaba, un fructa que solo existe in Brasil; un partito que non se move a ulle direction, ma plus tosto levita sur le pais expectante le melior loco pro atterrar. Ancora plus nove es le neonate PPL o Partito Patria Libere. Pro le proxime anno, le elector habera ora vinti-novem partitos politic pro seliger.

### **Plus que 100 mille matrimonios gay**

Sex menses post le legalisation del matrimonio homosexual in Brasil, circa 100 mille copulas ha officialisate lor relation. Le acceptation del nove modello, denominate “union homoaffective” a fin de evitar un confrontation contra le religiosos, equalisa le legislation brasilian a lo de Colombia, Ecuador, Uruguay, Danmark, Germania e Francia, inter alteres. Le status official de matrimonio ja se admitte in Argentina, Canada, Sudafrica, Portugal, Espania, Nederland, Belgica, Norvegia, Svedia e Islandia.

### **Grecia in credito!**

Le grecos vole recipere de Germania un indemnisation referente al invasion durante le Secunde Guerra Mundial. Inter 1941 e 1944, le Tertie Reich occupava le pais e lo fortiava a conceder un presto sin interesses de 476 milliones de marcos, causante le bancarupta bancari, le alte inflation e, indirectemente, le morte per fame de 300 mille athenieses. Altere milles de grecos esseva executate per le truppas nazista. Secundo le vicepremier grec Theodoros Pangalos, le germanos prendeva le auro al Banca de Grecia e nunquam plus lo retornava. Ecce le momento de levar le debita, dunque. In valores actual, le “presto” concesse equivale a 10 milliardos de euros. Si on applica le taxa de interesses annual de 3 per cento usate inter le bancas europeas, le debita augmenta a 70 milliardos, lo que ablanda considerabilemente le currente crise economic.

### **Se expande le inseniamento del galiciano**

Novem universitates in quatro pais europeas incorpora cursos de lingua, litteratura e cultura galician. Le Secretaría Xeral de Política Lingüística indicara circa cento personas pro laborar in Espania, Italia, Portugal e Germania ja in le veniente anno. Actualmente, le galiciano pote studiar se in quaranta universitates in America e Europa. Le creation de centros de studio ha origine in le *Lei de Normalización*, approbate per le Parlamento Galician in 1983, previdente “*consolidar o ensino e a investigación do galego nas universidades en que xa existe como materia de estudio, e introducirlo noutras universidades de carácter estratéxico*” (consolidar le inseniamento e le investigation del galiciano in le universitates in que illo ja existe como materia de studio, e introducir lo in altere universitates de character strategic).

On estima que le portugese e le galiciano comparti circa 98 per cento de lor lexico, e per illo alcun linguistas considera que le ultime es vermente un dialecto del prime. Nonobstante, le incorporation a Espania del territorio de Galicia duceva al vision politic de que le galiciano es un lingua romanica autonome.



### **Minus clubs equal plus lucro**

Durante un conferencia in Zürich le ultime 7 novembre, Sandro Rosell ha proposita un reduction in le quantitate de clubs que disputa le liga espaniol de football. Le presidente del FC Barcelona suggere que de 20 equipas on conserva 18 in un prime stagio, e plus tarde solo 16. Secundo su discurso, iste mesura es benefic perque face augmentar le competitivitate, ja que assi il ha plus jocadores bon in cata equipa. Ille diceva ancora que le campionato de Espania es le unic in que le directos televisive es negociate club a club, e que es inevitabile le advento de un modello plus socialisate como in Italia o Anglaterra. In summa, quando venira le hora de taliar le torta, on mangia plus si le division se face inter minus invitatos.

Ab 2006 FIFA ha pressionate le ligas europeas a non ultrapassar le 18 integrantes. Alcun ligas principal, totevia, non ha cessa e ancora mantene 20 clubs. Secundo le entitate maxime del football, le liberation de quatro rondas per saison es essential pro garantir le interesses del selectiones national. Nonobstante, Rosell appuncta que es le entitates como FIFA e UEFA los que plus lucra con le football. Secundo ille, dece-sex clubs del prime division espaniol es in grave situation financiari, solo salvante se Barcelona, Real Madrid, Athletic Bilbao e Osasuna, o sia justo le sol quatro que se ha negate a transformar se in interpresas commercial e es ancora proprietate de lor socios.

### **Un explosion de sensos**

In le ultime duo annos, duo vulcanos ha attracte le attention del media per le danos que lor fumo causa al aviation civil. Le islandese Eyjafjallajökull congestionava le celos de Europa al longo de 2010, e le chileno Puyehue repeteva le historia in le medietate meridional de Sudamerica in 2011. Le Almanac presenta a su lectores cinque conceptos relative al vulcanos, ni sempre exposite de maniera correcte per le medios de communication:

**VULCANO** veni del deo roman del igne, Vulcanus. Hodie le parola designa un apertura del crusta terrestre per le qual le magma e su gases sorti al superficie.

**MAGMA** es un massa mineral in stato de pasta, cuje movimento in le profundessas del planeta defini le phenomeno vulcanic. Le parola veni del greco *magma* e significa originalmente unguento. Lo usava le chimicos, con le senso de mixtura, e solo in le 19<sup>e</sup> centennio le geologos se appropriava del termino.

**LAVA** designa le magma in fusion natural, resultado del eruptiones vulcanic. Veni del latino *labes*, ‘cadita, ruina, destruction’.

**CINERE** es pulvere o residuo e se origina del latino *cinis*, de identic senso. Del mesme parola deriva *Cinderella* (per le francese *cendre*) – ante devenir princessa, illa esseva servitrice e soleva esser coperte per fuligine.

**ERUPTION** es le stato in que se trova le vulcano al emitter lava, cinere e altere materiales magmatic. Su origine es le latino *eruptio*, ‘sortita’ o ‘rapimento’. Foras del contexto geologic, illo se applica per analogia al sortita de acnes e furunculos.

Adaptate del articulo *Uma explosão de sentidos*, publicate in le revista brasilian *Língua Portuguesa*, edition de julio 2011.